

Zakelijke teksten voor groep 5-8: een doorgaande leeslijn?

Jacqueline Evers-Vermeul
j.evers@uu.nl

Universiteit Utrecht

Universiteit Utrecht

§4 Zuid-Afrika, een ontwikkelingsland?

Hoe meet je ontwikkeling? In paragraaf 2 en 3 ging het over het bnp per inwoner en de basisbehoeften. Nu ga je kijken naar bestaansmiddelen en bevolkingskenmerken. Dan kun je aan het eind van de paragraaf zeggen of Zuid-Afrika ontwikkeld is of niet.

Tegenstellingen op het platteland

► In Zuid-Afrika is de verdeling van de landbouwgronden erg ongelijk: 50.000 blanke boeren bezitten 85% van alle grond. De rest is verdeeld onder miljoenen zwarte boeren. Die leven vooral in voormalige thuislanden en gebruiken kleine stukjes grond voor zelfverzorging. Het verschil met de grote blanke boerderijen is groot. Die zijn commercieel en gebrui-

▲ FIGUUR 14 Traditionele zelfvoorzienende landbouw op het

► Aan de andere kant sterven er elk jaar veel mensen. Gemiddeld worden de mensen niet ouder dan 47 jaar. De lage levensverwachting komt vooral door de ziekte aids. In Zuid-Afrika zijn zes miljoen mensen ermee besmet, meer dan in welk ander land op de wereld. Het aidsvirus komt vooral voor onder de zwarte bevolking.

Europa en Afrika in één land

► Zuid-Afrika heeft twee gezichten. Het is arm, maar ook rijk. Het is ontwikkeld, maar ook onderontwikkeld. Groot is het verschil tussen de moderne economie in en rond de grote steden en de zwarte, onderontwikkelde gebieden op het platteland. Ook in de townships ziet Zuid-Afrika eruit als een echt ontwikkelingsland. De mensen leven in armoede, vaak zonder elektriciteit, schoon drinkwater of goede medische zorg. Vaak zijn ze werkloos, of ze verdienen wat bij elkaar in de informele

Hoe meet je ontwikkeling?

Basiskenmerken

- 1 bnp
- 2 basisbehoeften
  - a voedsel
  - b huisvesting
  - c onderwijs
  - d gezondheid(verzorging)

Overige kenmerken

- 3 bevolkingsgroei
- 4 bestaansmiddelen
- 5 verdeling stad-platteland

▲ FIGUUR 19

Toenemende complexiteit

in...

- woordkeuze
- zinsbouw
- tekststructuur
- tekstlengte

Toenemende afstand tussen de 'wereld van de lezer' en de 'wereld in de tekst' qua

- onderwerpen
- stijl
  - alledaags, persoonlijk, conversationeel
  - zakelijk, onpersoonlijk, authoriaal

Universiteit Utrecht

Mijn onderzoeksinteresses

- Welke kenmerken maken een tekst lastiger te lezen?
- Wat betekent dat voor het ontwerp van
  - informatieve schoolteksten
  - toets- en examenvragen?
- Wat betekent dit voor het onderwijs over deze tekstenkenmerken? Dus: wat moeten leerlingen dan leren over
  - verschillende tekststructuren
  - de opbouw van een paragraaf
  - perspectief, enz.
- Wat zijn effectieve didactieken om hierover te onderwijzen?
  - bv. observerend leren / modeling

Universiteit Utrecht

Wat betekent dit voor het curriculum?

(werk met José van der Hoeven, CED-Groep / Kenniscentrum Begrijpend Lezen)

1 Herkennen van verhaalspecten (vgl. Van der Pol 2010)

2 Vergelijken en contrasteren van verhalende en eenvoudige zakelijke teksten

3 Aantekenen van leesstrategieën, inclusief het herkennen van enkele basale tekststructuren

4 Zoeken, selecteren en integreren van informatie uit langere en/of meerdere (digitale) teksten

5

6

7

8

Universiteit Utrecht

Verhalende informatieteksten

(Van Silfhout 2014; Van Silfhout, Evers-Vermeul & Sanders, *subm.*)

stap 2 Jagen en verzamelen

Jama hield van geroosterd mammoetvlees. Mammoeten waren belangrijk voor de mensen van Jama's stam. Maar de mannen jaagden ook op herten en andere dieren. Zo kwamen ze aan vlees. Van de botten maakten de mannen gereedschappen. Van de vacht maakten de vrouwen kleren.

Nu moet je niet denken dat Jama alleen vlees at. Zijn stam at ook vis. En vaak moest Jama samen met zijn moeder in de omgeving zoeken naar paddenstoelen, bessen en knollen, want die aten ze ook.

In Jama's stam was er een duidelijke **taakverdeling**. De mannen jaagden op dieren, de vrouwen zochten naar eetbare planten en verzorgden de kinderen.

bron 2

Universiteit Utrecht

Nederlandse vmbo-geschiedenisteksten

stap 1 Ontdekken Jager of boer?

Gerda is op bezoek bij haar oom Piet. Hij weet veel van geschiedenis. 'Op school hebben we geleerd dat de mensen heel vroeger leefden van jagen en verzamelen', zegt Gerda. 'Dat klopt', zegt oom Piet, 'maar dat veranderde langzaam. De mensen gingen namelijk dieren houden, dat noemen we veeteelt. En ze deden ook aan akkerbouw: ze verbouwen planten. Van de oogst konden ze leven. Met de ontdekking van veeteelt en akkerbouw kwam er een nieuw middel van bestaan: de **landbouw**. De jagers en verzamelaars werden boeren.'

Universiteit Utrecht

Metingen

- Tekstbegripvragen
- Waarderingsvragen
- Leestijden via oogbewegingsregistratie

Aantrekkelijkheid: *Ik vind deze tekst interessant*

Ervaren moeilijkheid: *Ik vind deze tekst duidelijk*

Universiteit Utrecht

Afstand in PO-methodes (scriptie Saskia Versteegen 2016)

Zakelijke versie

De natuurlijke afvalverwerking.

Wetenschappers hebben ontdekt dat al het afval in de natuur wordt opgeruimd. Er zijn dus poepeters, zoals de mestkevers. Daarnaast bestaan er planteneters, zoals zebra's, en vleeseters, zoals de leeuw. En er zijn aaseters, zoals hyena's, maden en bacteriën. Wetenschappers noemen al dit soort dieren de schoonmakers van de natuur. Hyena's beginnen pas te eten als het dier al een tijdje dood is. Het kadaver (aas) is dan al voor een groot deel opgegeten door een ander dier, bijvoorbeeld een leeuw. Daarna beginnen de maden en de bacteriën te eten.

Universiteit Utrecht

Persoonlijke versie

Alles wordt opgeruimd

"Sommige dieren lusten echt de gekste dingen", vertelt Willem. "Samen ruimen ze het afval in de natuur netjes op. Poepeters zoals mestkevers noemde ik al. Daarnaast bestaan er planteneters, zoals zebra's, en vleeseters, zoals de leeuw. En er zijn aaseters, zoals hyena's, maden en bacteriën." Willem vindt die schoonmakers van de natuur enorm interessant. Toen hij in Afrika was, heeft hij ook hyena's bestudeerd. Hyena's beginnen pas te eten als het dier al een tijdje dood is. Het kadaver (aas) is dan al voor een groot deel opgegeten door een ander dier, bijvoorbeeld een leeuw.

Universiteit Utrecht

Afstand verkleinen (scriptie Van de Ketterij 2016)

Analyse van geschiedenis- en natuurteksten voor groep 5 en 7 van Blink, Malmberg, Noordhoff, ThiemeMeulenhoff en Zwijssen:

Vaak aanspreken van de lezer:
Weet jij wat het verschil is tussen een boom en een struik?

Regelmatig evaluaties en vragen van de verteller:
Grappig is dat ze in deze grot van Rouffignac ook kindertekeningen hebben gevonden

Nauwelijks verschillen tussen groep 5 en 7.

Afstandelijke versie

In 1780 wordt de Republiek der Verenigde Nederlanden (wat nu Nederland is) bestuurd door een stadhouder en door regenten. Regenten zijn mensen die het land besturen, een soort ministers. De regenten hebben ruzie over het landsbestuur met de rijke burgers. Die vinden dat de regenten het land niet goed besturen. Deze rijke burgers hebben niets te zeggen. Ze eisen ook een plek in het landsbestuur. De rijke burgers noemen zich patriotten. Het woord 'patriotten' betekent 'goede vaderlanders'

Minder afstandelijke versie

Stel je voor dat je rond 1780 leeft. Je leeft in een tijd waarin de Republiek der Verenigde Nederlanden (wat nu Nederland is) bestuurd wordt door een stadhouder en door regenten. Regenten zijn mensen die het land besturen, een soort ministers **duh! De regenten hebben ruzie over het landsbestuur met de rijke burgers. Die vinden dat de regenten het land niet goed besturen. Deze boze, rijke burgers hebben niets te zeggen. **Dit willen ze wel!** Ze eisen ook een plek in het landsbestuur. **Best begrijpelijk!** De rijke burgers noemen zich patriotten. Het woord 'patriotten' betekent 'goede vaderlanders'. **Moeilijke term, vind je niet?****

Global bridging inference vragen

Wie doet de uitspraak? Kies uit: de regent, de patriot of geen van beide.

- Ik regeer het land. ....
- Ik ben erg rijk. ....
- Ik zorg ervoor dat ik zelf rijk en belangrijk blijf. ....

Tijdskalkvraag

Zet zin 1, 2, 3 en 4 in de goede volgorde. Begin met de gebeurtenis die het eerst plaatsvond.

- Start slavenhandel. 3. 1648 vrede met Spanje.
- WIC wordt opgericht. 4. WIC kaapt Spaanse schepen.

Sorteertaak

Over wie gaat de zin? Kies uit: de stadhouder, de regent, de patriot of niemand. Zet het cijfer van de zin in het juiste hokje.

- Wil meer macht.
- Kiest geen partij.
- Is een soort minister.
- Richt eigen legertjes op.
- Kiest partij voor de regenten.
-

Stadhouder	Regent	Patriot	Niemand

Afstand verkleinen (scriptie Van de Ketterij 2016)

- De regenten regeren het land. Ze verdelen belangrijke baantjes onder elkaar. Oneerlijk hè?*

- Geen effect op tekstbegrip
- Geen verschil in tekstwaardering
- Wel een effect op lezersevaluaties van de personages/organisaties in de tekst. Dus op vragen als: *Vind je dat de VOC/regenten goed bezig zijn?*

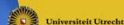
Informatiereeksen (scriptie Anke de Vreede 2016)

Noordhoff:

- Junior-informatiereeks (groep 5-7)
- Informatiereeks (groep 7-8)

Inleidend hoofdstuk vs. hoofdstuk 4

- vaker verhalende elementen in inleiding
- nauwelijks verschillen tussen twee reeksen
- wel variatie per thema (natuur, techniek, mensen)

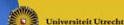
Verhalen in informatieve teksten

Gijs Joosen is architect. Zijn ouders hebben zich daar nooit over verbaasd. Hij speelde als kleine jongen immers al veel met zijn lego. En hij tekende altijd huisjes en gebouwtjes op papier. Wat hij als kind deed in het klein, lijkt op wat een architect in het groot doet. Een schets maken van wat hij in z'n hoofd heeft en uitvinden hoe hij het best iets kan bouwen. Het verschil is dat hij nu als architect zijn plan op papier en in beeld nauwkeurig uitwerkt. Dat noemen we ontwerpen. Een architect is namelijk iemand die alles van ontwerpen en bouwen afweet.

Van legosteen naar baksteen

Toen de kleine Gijs met lego speelde, bouwde hij huizen op zijn gevoel. Als hij begon, wist hij nog niet precies hoe het bouwsel er later uit zou komen te zien.

(Informatiereeks. *Hoe word je architect*, p. 3)

Conclusie

- Personages minder frequent dan in sommige vmbo-boeken
- Wel vaak: lezer aanspreken + korte evaluaties
- Zaakvakteksten tonen qua zakelijkheid weinig opbouw van groep 5 naar groep 8
- Qua structuur leren leerlingen weinig om
  - met langere teksten om te gaan
  - gebruik te maken van structurelementen zoals alinea's

Aanbevelingen

- Geef kinderen een grote variatie aan teksten
- Laat ze ook langere teksten lezen BUITEN de les begrijpend lezen
- Zet lezen in als middel om iets interessants te kunnen schrijven
  - ⇒ samenvattingen van informatie uit verschillende bronnen
  - ⇒ documentatieopdrachten (werkstuk, spreekbeurt)

Meer lezen?

- Evers-Vermeul, J. & Hoeven, J. van der (2015). Tekstcomplexiteit en onderwijs over tekststructuur in een doorgaande leeslijn. In D. Schram (ed.), *Hoe maakbaar is de lezer? De doorgaande leeslijn in wetenschappelijk perspectief* (pp.79-95). Delft: Eburon.
- Silfhout, G. van (2014). *Leuk om te lezen of makkelijk te begrijpen? Optimaal begrijpelijke teksten voor het voortgezet onderwijs*. Delft: Eburon.

